

***Tęsknię po tobie* – o transferowych błędach rządów czasowników w polszczyźnie studentów z Ukrainy**

***I long after you* - on transfer errors in case government of verbs in Polish among students from Ukraine**

Dominika IZDEBSKA-DŁUGOSZ

Uniwersytet Jagielloński/ Jagiellonian University

E-mail: domza@interia.pl,

Abstract: The article presents grammatical errors in case government of Polish verbs made by Ukrainian-speaking students learning Polish as a foreign language. As syntax errors among this group of learners are mainly transfer errors, whereas rection errors are predominantly interference errors, the focus of this article is the errors in objects, which occurred due to the primary language system of the students. A vast variety of the excerpted errors indicates that word combinations are eagerly and easily copied by the students. Therefore, this question requires work on the analysis of similarities and differences in objects in Polish and Ukrainian (Russian), doing didactic translations and analytical work on one's own errors and their source.

Keywords: linguistic errors, rection of verbs, Polish as a foreign language, Ukrainian-speaking students, interference

Wstęp

Mickiewiczowskie, właściwe dawnej polszczyźnie *tęsknię po tobie* skierowane w inwokacji Pana Tadeusza do ojczyzny poety, we współczesnym języku polskim jest przykładem składniowego błędu rządów czasownika. To niepoprawna realizacja dopełnienia przyimkowego – tęsknimy nie po czymś/kimś, a za czymś/kimś. Błąd ten pochodzi z autorskiego korpusu błędów gramatycznych w polszczyźnie pisanej studentów z pierwszym językiem ukraińskim – bilingwalnych w zakresie języka rosyjskiego. Błędne w języku polskim dopełnienie realizuje schemat rządów tego czasownika właściwy językowi ukraińskiemu (pol. *tęsknić za+N.* – ukr. *сумувати по+Ms., także за+N.*). Zatem, jest przykładem na błąd wynikający z działania interferencji językowej. Transfer negatywny (interferencja) występuje, gdy wpływ uprzednich umiejętności na opanowywane jest negatywny, czyli utrudnia akwizycję języka obcego i powoduje powstawanie błędów językowych. Negatywny wpływ L1 (języka pierwszego i innych znanych języków obcych) na L2 (język docelowy) to zjawisko interferencji międzyjęzykowej, z którą mamy do czynienia w omawianym przykładzie (H. Komorowska 1975: 91).

Celem niniejszego tekstu jest przegląd wyekscerpowanych błędów w rządzie polskich czasowników – tych błędów, za których powstanie odpowiedzialne jest zjawisko interferencji międzyjęzykowej. Warto przyrzeć się, jakie czasowniki (o odmiennym od ukraińskiego i rosyjskiego rządzie gramatycznym) powodują trudności u uczących się języka polskiego Ukraińców. Trzeba także zaznaczyć, że omawiane błędy te nie są właściwe jedynie osobom z pierwszym językiem ukraińskim, ale występują u użytkowników wszystkich języków wschodniosłowiańskich, tym bardziej, iż zarówno w przypadku Ukraińców, jak i Białorusinów część błędów wynika także z interferencji języka rosyjskiego.

1. Metodologia badań lapsologicznych

W analizie błędów gramatycznych w języku polskim jako obcym osób ukraińskojęzycznych wykorzystano klasyczną dziś metodologię badań nad błędem językowym w języku obcym powstałą w okresie rozwoju badań lapsologicznych (ang. *Error Analysis*), czyli w końcu lat 60. ubiegłego wieku, kiedy glottodydaktycy rozczarowali się możliwościami prognostycznymi analiz kontrastywnych. Punkt ciężkości z analiz kontrastów występujących w dwóch systemach językowych przesunięto na badania samych błędów w językach obcych oraz ich zbiorów (np. w teorii interjęzyka: S.P. Corder 1983; L. Selinker 1973). Punktem zwrotnym był artykuł S.P. Cordera z 1967, w którym zaakcentował on wagę błędów językowych, a także podkreślił znaczenie badań nad zjawiskiem błędu językowego, stwierdzając, iż analizy te są częścią studiów nad procesem uczenia się i jako takie dają one wgląd w rozwój tego procesu. Stwierdził dobitnie, iż „analiza błędów może okazać się jednym z najważniejszych działań w psycholingwistycznych badaniach nad uczeniem się” (S.P. Corder 1983: 119). Przedstawił jednocześnie metodologiczne podstawy badania błędów obcokrajowców i wyróżnił pięć następujących etapów badawczych: rozpoznanie błędu, opis błędu, objaśnianie błędu, określenie częstotliwości pojawiania się błędu, określenie metod zapobiegania pojawianiu się błędu. Taką też metodologię – aktualną w lapsologii do dziś – zastosowano w badaniach, których niewielki wycinek zawiera niniejszy tekst.

2. Błędy transferu negatywnego w polszczyźnie osób ukraińskojęzycznych i ich liczebność

Transfer negatywny działa szczególnie silnie w przypadku kontaktu języków podobnych. Nie jest bowiem tak, jak twierdzono w okresie rozwoju analizy kontrastywnej, że liczba błędów jest wprost proporcjonalna do liczby kontrastów między systemami językowymi (T. Krzeszowski 1979: 587–588), a wręcz przeciwnie. Im bardziej języki są podobne, im więcej wykazują zbieżności, im mocniejsze wykazują pokrewieństwo, tym silniej działa na ich styku transfer językowy. Nie powinno więc dziwić, iż większość błędów w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych powodowana jest interferencją języka ukraińskiego i rosyjskiego. To powszechne spostrzeżenie glottodydaktyków i lektorów praktyków znalazło potwierdzenie także w badaniach lapsologicznych, których część omawia się w niniejszym tekście. W badaniach z 824 prac

pisemnych wykscerpowano 5958 błędów gramatycznych¹, w tym: 4042 błędy fleksyjne i 1916 błędów składniowych. Ustalono, iż minimum 67,5% błędów fleksyjnych i 77% błędów składniowych ma podłoże interferencyjne, co daje średnią **72%** dla całego korpusu. Zatem ponad 2/3 wszystkich błędów gramatycznych popełnianych przez studentów z Ukrainy wynika z wpływu ich L1. Jeszcze silniej działanie interferencji zaznacza się w konkretnym typie błędów, jakim są składniowe błędy rzędu czasowników. Błędy składniowe wynikają częściej z transferu aniżeli fleksyjne. Dzieje się tak dlatego, iż rzadziej przenoszeniu ulegają poszczególne elementy (np. końcówki fleksyjne), częściej zaś konstrukcje, połączenia wyrazów, schematy (sposób łączenia elementów w całości wyższego rzędu).

Wykscerpowano 358 błędów w rządzie czasowników, z czego minimum 282 ma źródło interferencyjne z języka ukraińskiego i/lub rosyjskiego. Zatem aż **79%** błędów w rekcji polskich czasowników wynika z działania transferu negatywnego. Te właśnie błędy omawia się w niniejszym artykule². Biorąc pod uwagę, iż to właśnie błędy transferowe są najtrudniejsze do wyrugowania, szczególnie zaś interferencyjne błędy składniowe, na błędy w rekcji polskich czasowników lektorzy muszą zwracać szczególną uwagę.

3. Przegląd błędów w rządzie polskich czasowników

Czasowniki są tymi częściami mowy, które najczęściej determinują przypadek podrzędnika (A. Krawczuk 2011: 227), stąd wśród błędów w rekcji różnych części mowy błędów w rządzie czasowników jest najwięcej. Błędy te zostaną przedstawione w podpunktach.

3.1. Błędna rekcja dopełnienia bliższego

Dopełnienie bliższe w języku polskim występuje najczęściej w B. po czasownikach czynnych przechodnich, np. *Czytam książkę* (rzadziej w N. po orzeczeniach oznaczających rządzenie, kierowanie, np. *Administrator zarządza majątkiem* – P. Bąk 1999: 419). Studenci z prymarnym językiem ukraińskim często popełniają błąd dopełniaczowej rekcji dopełnienia bliższego w języku polskim, np. **Mam zeszyta*. Błąd ten ma podwójne podłoże interferencyjne. Po pierwsze, dopełnienie bliższe w języku ukraińskim może występować zarówno w B., jak i w D., np. pol. *Oni śpiewali pieśni* – ukr. *Вони співали пісні* (B.) / *Вони співали пісень* (D.). Obie formy różnią się jednak nieco znaczeniem (I. Kononenko 2012: 631). Po drugie, w związku z tym, iż synkretyzm rodzajowy rzeczowników w B. i D. jest w języku ukraińskim szerszy niż w polskim, bo zamiast – jak w polszczyźnie – rzeczowników męskoosobowych obejmuje rzeczowniki żywotne wszystkich rodzajów, tworzone są na wzór L1 zdania typu: **Widzę psów*, **Spotykam dziewczyn*.

Kolejnym zjawiskiem, które może dodatkowo wzmocnić siłę transferu negatywnego zewnętrznego jest ekspansja form D. w miejsce B. we współczesnym języku

¹ Z błędów gramatycznych wyłączono – za A. Markowskim – błędy słowotwórcze (A. Markowski 2008: 56–59).

² W niniejszym tekście przedstawiono jedynie przykłady błędów danego typu.

polskim. W polszczyźnie potocznej szerzą się niepoprawne formy z dopełniaczowym dopełnieniem³: **leczyć zęba*, **prowadzić bloga*, **jeść loda*, **wykorzystywać mema*, **kupować torta*. Poniżej wypisano wyekscerpowane błędy⁴:

**Nie widziałem żadnego filmu* (EB1); **Też widzę wielkiego plusa* (EB2); **pooglądać ciekawego filmu* (EB1); **Włącz telewizora* (EB1); **Wziąłem klucza* (EB1); **Mam takiego ideała* (EB1); **Mam autobusa* (EB1); **Mam zeszyta, długopisa, tableta* (TG); **Basia lubi spokój, [...] i po prostu domowego, rodzinnego ciepła* (PP); **zrobić manicura* (PP); **uzyskać granta* (PP); **Dodała nowej informacji* (PP); **Poznajemy czegoś nowego* (EB1); **Kupiłyśmy produktów* (EB1); **zowiedzieć takich ciekawych miejsc* (EB1); **Student powinien opisać tych badań* (PP); **spożywać witaminów* (PP).

3.2. Błędy w konstrukcjach zaprzeczonych

Najczęstsze błędy w konstrukcjach zaprzeczonych polegają na użyciu zaprzeczonego dopełnienia bliższego w B. zamiast w D. W języku polskim dopełnienie bliższe w B. po czasowniku zaprzeczonym obligatoryjnie⁵ przyjmuje formę dopełniaczową: *Lubię kwiaty – Nie lubię kwiatów*. Inaczej jest jednak w językach wschodniosłowiańskich. Błąd **Nie lubię sport* (TG) zam. *Nie lubię sportu* ma swe źródło w konstrukcji rodzimej: ukr. i ros. *Я не люблю спорт*. W ten sposób powstają błędy:

**Nie oświetlał ekran* (PP); **Nie męczy nasze oczy* (PP); **Nie będzie zajmował całą torbę lub szafę* (PP); **Miłość nie robi z nich parę* (PP); **nie wysuszyć skórę* (PP); **Nie napisałam to upoważnienie* (PP); **Nie mogę zrealizować to marzenie* (EB1); **Nie wziąć pod uwagę ten aspekt* (EB1); **Nie zdążam przeczytać cały tekst* (EB1); **Nie przegap szansę* (EB1); **Nie zapomnę te wakacje* (EB1); **Mój tata nie lubię telewizję* (EB1); **Nie przygotowywałem jedzenie* (EB2); **Nie wybierał ani studia ani kraj* (EB2).

Mniej jest błędów z dopełnieniem wyrażonym zaimkami, jak w zdaniach: pol. **Nie mogę to zacząć* zam. *Nie mogę tego zacząć* – ukr. *Я не можу почати це* (ros. *Я не могу начать это*): **Ciekawie, że nie chce próbować coś zmienić* (PP); **Nie musi jeszcze dodatkowo coś kupować* (PP); **Jeżeli nie wiem coś* (EB2); **Nie mogę to zacząć* (KP); **Ja to nie rozumiem* (PP); **Czemu nie zrobić to* (EB1); **Nie rozczarować ją* (EB1).

Błędy związane z zaprzeczeniem B. występują także w zdaniach podrzędnych, które łączą się z nadrzędnymi za pomocą zaimków. Powstające konstrukcje wynikają

³ Poprawny jest natomiast w polszczyźnie *genetivus partitivus*, występujący w dopełniaczowym dopełnieniu, oznaczającym, że mowa o części jakiejś większej całości, np. *Chcę wody* i *Chcę wody* ('trochę wody').

⁴ Wszystkie błędy opatrzone symbolem pracy pisemnej, z której je wyekscerpowano. Oznaczają one: EB1 – esej na egzaminie na poziomie B1; EB2 – esej na egzaminie na poziomie B2; PP – prace pisemne pisane w trakcie zajęć wszelkiego rodzaju; TG – testy gramatyczne wykonywane w czasie zajęć; KP – prace z kreatywnego pisania. Wyrazy i zdania błędne są w tekście poprzedzone gwiazdką.

⁵ Wyjątkiem są niektóre przypadki szyku zdaniowego, w którym przeczenie oddala się od dopełnienia oraz konstrukcje z czasownikami niewłaściwymi i bezokolicznikami, gdzie wariantywnie możliwe jest dopełnienie w B. i D. (A. Krawczuk 2011: 232–233).

także z interferencji: **Dzień, który nie zapomnę nigdy* (EB1) zam. *Dzień, którego nigdy nie zapomnę* – ukr. *День, який я ніколи не забуду*; ros. *День, который я никогда не забуду*; **Trzeba pamiętać o ładowaniu czytnika, co nie potrzebuje komputer* (PP); **To, co my codziennie nie mówimy* (PP); **Rodzinę, którą nie widziałam* (EB1); **Wybierają pracę, którą nie lubią* (EB1); **Jedliśmy takie potrawy, jakie do tej pory nawet nie mogłem wymyśleć* (EB1).

3.3. Błędny przypadek dopełnienia bezprzyimkowego

W tej grupie znalazły się błędy w dopełnieniu bezprzyimkowym, czyli takim, w którym czasownik rządzi rzeczownikiem, nie zaś wyrażeniem przyimkowym. Przedstawiono je w poniższej tabeli, wraz ze wskazaniem ich reakcji w języku polskim oraz ukraińskim.

Lp.	Wykscerpowane błędy	Poprawna wersja
1.	pol. szukać+D. – ukr. шукати+В. * <i>Poszukuję mieszkanie</i> (EB1); * <i>Szukam nową pracę</i> (EB1); * <i>Szukam kawalerkę</i> (EB1); * <i>szukając potrzebny materiał</i> (EB2); * <i>Szuka kobietę</i> (PP); * <i>Szukaliśmy kolorystykę</i> (PP); * <i>Od godziny szukam ten klucz</i> (x6TG); * <i>Szukałbym najbezpieczniej bezpieczne miejsce</i> (PP).	<i>Poszukuję mieszkania</i> ⁶ .
2.	pol. śluchać+D. – ukr. слухати+В. * <i>posłuchać muzykę</i> (EB2); * <i>śluchać muzykę</i> (EB2); * <i>Posłuchałbym muzykę</i> (PP).	<i>posłuchać muzyki</i>
3.	pol. zapominać+D. – ukr. забувати+В. * <i>Zapomniałeś komórkę</i> (EB1); * <i>Pan Wacław często zapomina okulary</i> (x11TG); * <i>Zapomnialiśmy jedzenie, lekarstwa</i> (PP).	<i>Zapomniałeś komórki.</i>
4.	pol. używać+D. – ukr. вживати+В. * <i>używać najlepsze funkcje</i> (PP).	<i>używać najlepszych funkcji</i>
5.	pol. próbować+D. – ukr. пробувати+В. * <i>Możecie spróbować masaż</i> (PP).	<i>Możecie spróbować masażu.</i>
6.	pol. towarzyszyć+C. – ukr. супроводжувати+В. * <i>On towarzyszy grupy wycieczkowe w podróżach</i> (PP).	<i>On towarzyszy grupom wycieczkowym [...].</i>
7.	pol. gratulować+C. – ukr. вітати+D. * <i>Chciałbym pogratulować pana</i> (EB1).	<i>Chciałbym panu pogratulować.</i>
8.	pol. faworyzować+В. – ukr. давати перевагу+C. <i>Wasz wybór musi zależeć od tego, któremu odpoczynkowi faworyzujecie</i> (PP).	<i>Wasz wybór musi zależeć od tego, który wypoczynek faworyzujecie.</i>
9.	pol. uprawiać+В. – ukr. займатися+N. * <i>uprawiać sportem</i> (EB1).	<i>uprawiać sport</i>
10.	pol. uczyć+D. – ukr. учити+C./навчати+D.	

⁶ Ze względu na objętość tekstu, w tej rubryce podaje się tylko jeden przykład redakcji błędnego wyrażenia (pierwszy błąd).

	<i>*Uczą niepotrzebnym rzeczam</i> (EB1).	<i>Uczą niepotrzebnych rzeczy.</i>
11.	pol. uczyć się+D. – ukr. учитися (вчитися)+D. / учити (вчити)+B./ навчатися+C. <i>*Będę uczyć polski</i> (PP); <i>*Ona specjalnie uczy to</i> (PP); <i>*Uczysz coś?</i> (EB1); <i>*żeby uczyć obcy język</i> (EB2); <i>*Trzeba uczyć te przedmioty</i> (PP).	<i>Będę uczyć się polskiego.</i>
12.	pol. posmakować+D. – ukr. покуштувати+B./D <i>*posmakować smaczną kuchnię</i> (EB1).	<i>posmakować smacznej kuchni</i>
13.	pol. razić+B. – ukr. бити+C. <i>*Słońce raziło nam w oczy</i> (EB1).	<i>Słońce raziło nas w oczy.</i>

Tab. 1. Błędy rzędu w dopełnieniu bezprzyimkowym

W powyższym zestawieniu szczególnie ważne są czasowniki *szukać*, *szukać*, *szukać*, *szukać*, *szukać*, które są niejako podwójnie kłopotliwe dla ukraińskojęzycznych studentów: raz z racji tego, że przypisywany jest im biernikowy rząd (gdyż taki ma większość polskich czasowników), po drugie – mechanizm ten jest wzmacniany przez biernikowy rząd ukraińskich odpowiedników tych czasowników.

Problemy sprawia Ukraincom także rekcja czasownika *uczyć/uczyć się* ze względu na istnienie potrójnego rzędu w języku ukraińskim: biernikowego, dopełniaczowego i narzędnikowego (bez zmiany znaczenia). W języku polskim czasownik ten rządzi dopełnieniem w D.

3.4. Błędne dopełnienie przyimkowe

Błędy w dopełnieniu przyimkowym podzielono na dwie grupy. Pierwsza zawiera błędy w przypadku rzeczownika (i wyrazów towarzyszących) po prawidłowym przyimku np. **zadbać o ubezpieczeniu* zam. *zadbać o ubezpieczenie* (*zadbać+o+B.*). W drugiej znalazły się przykłady użycia błędnego całego wyrażenia przyimkowego – zastosowano zarówno nieprawidłowy przyimek, jak i przypadek rzeczownika, np. **Tęsknię po tobie* zam. *Tęsknię za tobą* (*tęsknić+za+N*). Poniższa tabela zawiera błędy z grupy pierwszej.

Lp.	Wykscerpowane błędy	Prawidłowa wersja
	zastosowana błędna rekcja	właściwa rekcja
1.	<i>*martwić się o nim</i> (PP); <i>*Masz możliwość nie martwić się o przyszłości</i> (EB2); <i>*Martwię się o niej</i> (PP); <i>*Nie martw się o ludziach</i> (KP).	<i>martwić się o niego</i>
	<i>martwić się+o+Ms.</i>	<i>martwić się+o+B.</i>
2.	<i>*Zapyta mnie o podróży</i> (EB1); <i>*Zapytałabym o ich mieszkaniach</i> (PP); <i>*Pytali o zabiegach wykonywanych metodą tradycyjną</i> (x8TG); <i>*zapytać o swoim mieszkaniu</i> (EB1).	<i>Zapyta mnie o podróż.</i>
	<i>pytać+o+Ms.</i>	<i>pytać+o+B.</i>
3.	<i>*Lubię dbać o formie</i> (PP); <i>*zadbać o ubezpieczeniu</i> (PP); <i>*Każda kobieta będzie dbać o swoim zdrowiu i o swoim pięknie</i> (PP); <i>*Ona dbaje o moim zdrowiu</i>	<i>Lubię dbać o formę.</i>

	(EB1); * <i>Lepiej dba o studentach</i> (PP); * <i>Polska dba o swoich studentach</i> (EB2).	
	dbać+o+Ms.	dbać+o+B.
4.	* <i>Troszczy się o swoich interesach</i> (EB1).	<i>Troszczy się o swoje interesy.</i>
	troszczyć się+o+Ms.	troszczyć się+o+B.
5.	* <i>Proszę o kontakcie mailowym</i> (EB1); * <i>Kiedy go o tym nie proszę</i> (EB1); * <i>Poprosi go o pomocy</i> (EB2).	<i>Proszę o kontakt mailowy.</i>
	prosić+o+Ms.	prosić+o+B.
6.	* <i>Kiedy chodziło o demokracji</i> (EB1); * <i>Jeśli chodzi o studiach</i> (EB2); * <i>Jeśli chodzi o Illustratorze</i> (PP); * <i>O czym chodzi</i> (PP).	<i>kiedy chodzi o demokrację</i>
	chodzi+o+Ms.	chodzi+o+B.
7.	* <i>być zaangażowanym w różnych projektach</i> (EB1).	<i>być zaangażowanym w różne projekty</i>
	być zaangażowanym (angażować się)+w+Ms.	być zaangażowanym (angażować się)+w+B.
8.	* <i>Lubię grać z nim w różnych, ciekawych sportów</i> (EB2).	<i>Lubię z nim grać w różne, ciekawe gry sportowe.</i>
	grać+w+Ms.	grać+w+B.
9.	* <i>Zakocha się w mojego chłopaka</i> (EB1); * <i>Coraz bardziej byłam w niego zakochana</i> (T).	<i>Zakocha się w moim chłopaku.</i>
	zakochać się+w+D.	zakochać się+w+Ms.
10.	* <i>a nie opierać się na własne słowa</i> (PP).	* <i>a nie opierać się na własnych słowach.</i>
	opierać się+na+B.	opierać się+na+Ms.
11.	* <i>Czekam na twojego lista</i> (EB1).	<i>Czekam na twój list.</i>
	czekać+na+D.	czekać+na+B.
12.	* <i>Człowiek, na którego zawsze mogę polegać</i> (EB2).	<i>Człowiek, na którym zawsze mogę polegać.</i>
	polegać+na+D.	polegać+na+Ms.
13.	* <i>Zawiodłem się na Marka Nowaka</i> (x5TG)/ * <i>Zawiodłem się na Markowi Nowakowi</i> (TG).	<i>Zawiodłem się na Marku Nowaku.</i>
	zawieść się+na+D./C.	zawieść się+na+Ms.

Tab.2. Błędny przypadek w dopełnieniu przyimkowym

Błędy 1–8 z powyższej tabeli pokazują wyraźnie, iż część błędów w rekcji dopełnienia przyimkowego może mieć charakter transferu wewnętrznego (hipergeneralizacja), czyli kierowania się przez studentów rzędem przyimków polskich⁷ (w wyrażeniach przyimkowych o funkcji okolicznika). Studenci zapoznają się z głównymi przyimkami w czasie omawiania zagadnień fleksyjnych i wówczas zapamiętują, iż przyimek z łączy się z N., zaś przyimki o, w łączą się z Ms. Hipergeneralizację wzmacnia

⁷ W języku ukraińskim większość czasowników z przykładów 1–7 ma identyczny rząd: pol. *martwić się o matkę* – ukr. *турбуватися про маму*; pol. *troszczyć się o matkę* (*dbać o matkę*) – ukr. *ніклуватися про маму*, a odpowiednikiem polskiego o w tych wyrażeniach jest ukraiński przyimek *про*.

także transfer z języka rosyjskiego, w którym występują dopełnienia miejscownikowe: *беспокоиться о маме, заботиться о маме, спросить о экзамене*, etc.

Kolejny problem występuje w wyrażeniach przyimkowych z przyimkiem *na* (punkty 10–13), który w języku polskim może się łączyć z rzeczownikiem zarówno w B., jak i w Ms. Pojawia się tutaj wahanie co do przypadku, wzmacniane często interferencją, np. pol. polegać na+Ms. – ukr. покладатися+на+В.

Oczywiście, warto także w niektórych przypadkach wziąć pod uwagę odmienną od ukraińskiej rekcję rosyjską, która również ma wpływ na powstawanie błędów, tj. **Czekam na twojego lista* (por. ukr. чекати+на+В – ros. ждать+D.). W punkcie 9. natomiast mamy do czynienia z typowym błędem transferu z języka ukraińskiego (pol. zakochać się+w+Ms. – ukr. закохатися+v+D.).

W drugiej grupie umieszczono błędy wyrażenia przyimkowego w dopełnieniu przyimkowym. Zebrano je w poniższej tabeli.

Lp.	Wyekscerpowane błędy	Prawidłowa wersja
	zastosowana błędna rekcja	właściwa rekcja
1.	<i>*Pytała mnie ob angielskim</i> (PP).	<i>Pytała mnie o angielski.</i>
	pytać+ob+Ms.	pytać+o+В.
2.	<i>*Tęsknię po tobie</i> (x2EB1); <i>*Moja rodzina jest daleko, czasami o tym bardzo tęsknię</i> (EB2).	<i>Tęsknię za tobą.</i>
	tęsknić+po+Ms. / tęsknić+o+Ms.	tęsknić+za+N.
3.	<i>*Trzeba orientować się na finansowy stan</i> (PP).	<i>Trzeba orientować się w stanie finansowym.</i>
	orientować się+na+В.	orientować się+w+Ms.
4.	<i>*chronieniu skóry od promienia UV</i> (PP).	<i>chronieniu skóry przed promieniami UV</i>
	chronić+od+D.	chronić+przed+Ms.
5.	<i>*uratować od złego końca</i> (EB2).	<i>uratować przed złym końcem</i>
	uratować+od+D.	uratować+przed+N.
6.	<i>*zostawić coś od tego</i> (PP).	<i>zostawić coś po tym/z tego</i>
	zostawić+B.+od+D.	zostawić+B.+po+Ms./z+D.
7.	<i>*Odpoczęli z ciężkiej drogi</i> (EB1).	<i>Odpoczęli po ciężkiej drodze.</i>
	odpocząć+z+D.	odpocząć+po+Ms.
8.	<i>*Pro jaki ja opowiadała</i> (EB1); <i>*Nie mówi o ciebie</i> (PP); <i>*Mówił o ciebie</i> (EB1); <i>*Zawsze gotuję z taką miłością, myśląc o ciebie</i> (PP); <i>*Znać o ciebie wszystko</i> (EB1); <i>*Myślą o ciebie</i> (PP);	<i>O jakim opowiadałam; Nie mówi o tobie.</i>
	opowiadać+pro+B/ mówić+o+В.	opowiadać+o+Ms./mówić+o+Ms.

Tab.3. Błędne wyrażenie przyimkowe w dopełnieniu przyimkowym

Powyższe błędy powstały, gdyż zamiast polskich zastosowano schematy rodzime. Konstrukcji ukraińskich użyto w punktach: 1. питати об+Ms., D., в+D., про+В., поточніше: за+В.; 2. сумувати по+Ms., за+N., без+D.; 3. орієнтуватися на+В., С.; 4. захищати від+D.; 5. зберігати+від+D.; 8. розповідати+про+В., говорити+про+В.

W przykładzie 6. mamy do czynienia raczej z transferem z języka rosyjskiego. Rekcja ukraińska jest identyczna z polską: залишити+В.+після+D., jednak podane zdanie przetłumaczymy zarówno po rosyjsku, jak i po ukraińsku podobnie: ros. *оставить что-то от того*; ukr. *залишити щось від того*. Podobnie jest z błędem z punktu 7.: prawidłowa rekcja ukraińska jest tożsama z polską: відпочивати+після+D., a wyrażenie ukraińskie *відпочити з дороги* jest przykładem rusycyzmu składniowego: *отдохнуть с дороги*. Przykłady te pokazują, że w przypadku języka ukraińskiego dane słownikowe różnią się istotnie od uzusu, który bardzo często kształtowany jest przez wielorakie wpływy języka rosyjskiego. Zatem ściśle określenie, który z tych dwóch języków wschodniosłowiańskich jest faktycznym źródłem transferu obserwowanego w polszczyźnie studentów z Ukrainy nie tylko mija się z celem, ale jest praktycznie niemożliwe.

3.4. Dopelnienie bezprzyimkowe zamiast przyimkowego

W kolejnej grupie znalazły się błędy, w których polskie dopełnienie przyimkowe zastąpiono błędnym dopełnieniem bezprzyimkowym. Błędy zebrano w poniższej tabeli.

Lp.	Wykscerpowane błędy	Prawidłowa wersja
	zastosowana błędna rekcja	właściwa rekcja
1.	* <i>Jeszcze ci napiszę</i> (EB1) ⁸ ; * <i>napisać ci parę słów</i> (EB1); * <i>Piszę tobie list</i> (EB1); * <i>Długo cię nie pisałam</i> (EB1); * <i>Nie pisałam ci już cały rok</i> (EB1); * <i>Piszę cię z Ukrainy</i> (EB1).	<i>Jeszcze do ciebie napiszę.</i>
	pisać+C.	pisać+do+D.
2.	* <i>Jednego dnia bohaterowi przychodzi wiadomość</i> (PP).	<i>Jednego dnia do bohatera przychodzi wiadomość.</i>
	przychodzić+C.	przychodzić+do+D.
3.	* <i>Zadzwonili mi z pracy</i> (EB1); * <i>Jej zadzwonisz</i> (EB1); * <i>Zadzwoń ci za tydzień</i> (EB1).	<i>Zadzwonili do mnie z pracy.</i>
	dzwonić+C.	dzwonić+do+D.
4.	* <i>Czekam twojej odpowiedzi</i> (EB1); * <i>Czekam od ciebie lista</i> (EB1); * <i>Nas czekali</i> (EB1); * <i>Pies czekał go przez 10 lat na tym samym miejscu</i> (PP); * <i>Czekam autobusa</i> (PP); * <i>Czekam go</i> (EB1); * <i>Czekam twój list</i> (EB1).	<i>Czekam na twoją odpowiedź.</i>
	czekać+D. / czekać+B.	czekać+na+B.
5.	* <i>Kosmetolog nie korzysta się żadnymi narzędziami</i> (PP); * <i>On korzysta konstrukcjami dla stwarzania</i> (PP); * <i>Korzysta się popularnością</i> (EB2).	<i>Kosmetolog nie korzysta z żadnych narzędzi.</i>
	korzystać+N.	korzystać+z+D.

⁸ Wyrażenia tego typu (pisać+C., dzwonić+C.) są obecne w polskim uzusie.

6.	* <i>On był zadowolony spacerem</i> (EB1); * <i>Ludzie nie są zadowoleni życiem</i> (EB1); * <i>Nie byłam tym zadowolona</i> (PP); * <i>Jesteś zadowolony swoją pracą</i> (EB1).	<i>On był zadowolony ze spaceru.</i>
	być zadowolonym+N.	być zadowolonym+z+D.
7.	* <i>Czym bardzo się cieszę</i> (EB2).	<i>Z czego bardzo się cieszę.</i>
	cieszyć się+N.	cieszyć się+z+D.
8.	* <i>Mieszkanie ma być wyposażone lodówką, pralką</i> (EB1).	<i>Mieszkanie ma być wyposażone w lodówkę, pralkę.</i>
	być wyposażonym+N.	być wyposażonym / wyposażać+w+B.
9.	* <i>Nie każdy może to sobie pozwolić</i> (EB1).	<i>Nie każdy może sobie na to pozwolić.</i>
	pozwalać sobie+B.	pozwalać sobie+na+B.
10.	<i>Czy tego wystarczyłoby mnie?</i> (EB1).	<i>Czy wystarczyłoby tego dla mnie?</i>
	wystarczać+D.+C.	wystarczać+D.+dla+D.
11.	* <i>bo ten człowiek tobie po prostu jest znajomym</i> (EB1).	<i>bo ten człowiek jest dla ciebie po prostu znajomym</i>
	być kimś/jakimś+C.	być kimś/jakimś+dla+D.

Tab.4. Dopelnienie bezprzymkowe zamiast przymkowego

Użyto następujących ukraińskich konstrukcji w zdaniach oznaczonych w tabeli numerami: 1. писати+C.; 2. (повідомлення) приходиться+C.; 3. дзвонити+C., до+D.; 4. чекати+D., В., на+В.; 5. користуватися+N., з+D.; 6. *Я задоволений роботою* (задоволений+N.); 7. радіти+C. (w innych kontekstach także: за+В., з+D.); 8. об'їднувати+N.; 9. дозволяти собі+В.; 10. вистачати+D.+C.; 11. бути кимось+C.

3.5. Dopelnienie przymkowe zamiast bezprzymkowego

Ostatnią grupę błędów w reakcji dopełnienia stanowią te przykłady, w których studenci użyli dopełnienia składającego się z wyrażenia przymkowego przy tych czasownikach polskich, które rządzą dopełnieniem bezprzymkowym. Błędy zapisano w poniższej tabeli.

Lp.	Wykscerpowane błędy	Prawidłowa wersja
	zastosowana błędna reakcja	właściwa reakcja
1.	* <i>Nie żałuję o tym</i> (EB1); * <i>Człowiek będzie żałował o trzech rzeczach</i> (EB1); * <i>Nie żałuję o swoim przyjeździe, chociaż i tęsknię</i> (EB2).	<i>Nie żałuję tego.</i>
	żałować+o+Ms.	żałować+D.
2.	* <i>zainteresowani w moim zatrudnieniu</i> (EB1); * <i>Byłam zainteresowana tym</i> (EB2); * <i>zainteresowani w tej pracy</i> (EB1).	<i>zainteresowani moim zatrudnieniem</i>
	być zainteresowanym+w+Ms.	być zainteresowanym+N.

3.	<i>*prosić u sąsiadów</i> (PP); <i>*U innej nie chciałam prosić</i> (PP).	<i>prosić sąsiadów</i>
	prosić+u+D.	prosić+D.
4.	<i>*Chciałbym u ciebie zapytać</i> (EB1); <i>*Spytam u niego</i> (PP).	<i>Chciałabym cię zapytać.</i>
	zapytać+u+D.	zapytać+B.
5.	<i>*jechać na metro</i> (EB1); <i>*wyjechać na samochodzie</i> (EB1); <i>*Latałam na samolocie</i> (EB1).	<i>jechać metrem</i>
	jechać, latać+na+Ms.	jechać, latać+N.
6.	<i>*dotykając do zwykłego papieru</i> (PP).	<i>dotykając zwykłego pa- pieru</i>
	dotykać+do+D.	dotykać+D.
	być zdziwionym/zdziwić się+od+D.	być zdziwionym/zdzi- wić się+N.
7.	<i>*Postęp powoduje do zwiększania liczby</i> (EB1).	<i>Postęp powoduje zwięk- szanie liczby.</i>
	powodować+do+D.	powodować+B.
8.	<i>*zachwycenie od tamtej atmosfery</i> (EB1).	<i>zachwycenie tamtą at- mosferą</i>
	zachwycić się+od+D.	zachwycić się+N.
9.	<i>*Odradzam od odwiedzin tego spektaklu</i> (PP).	<i>Odradzam oglądanie tego spektaklu.</i>
	odradzać+od+D.	odradzać+B.
10.	<i>*Nie odmówi w pomocy</i> (EB1).	<i>Nie odmówi pomocy.</i>
	odmawiać+w+Ms.	odmawiać+D.
11.	<i>*cisnąć na niej</i> (PP).	<i>cisnąć ją</i>
	cisnąć+na+D.	cisnąć+B.

Tab.5. Dopełnienie przyimkowe zamiast bezprzyimkowego

Za błędy transferowe z języka ukraińskiego można uznać dziewięć następujących przykładów, w których pojawiła się konstrukcja rodzima: 3. просити+в,у+D.; 4. питати+в,у+D.; 6. дотикатися, торкатися+до+D.; 7. призводити+до+D.; 8. насолоджуватися+від+D.; 9. відмовляти+від+D.; 10. відмовляти+у(в)+Ms.; 11. тиснути+на+В. Oczywiście, niekiedy rząd wymienionych wyżej czasowników ukraińskich jest podobny także w języku rosyjskim. Jako przykłady interferencji w zakresie rekcji czasowników z języka rosyjskiego można uznać te błędy, w których użycie błędnej konstrukcji nie ma uzasadnienia w języku ukraińskim, ma zaś w języku rosyjskim. Zaznaczono trzy takie błędy. W punkcie 1. rekcja ukraińska jest taka jak polska: шкодувати+за+N., жалкувати+за+N., по+С., про+В., rzadko występuje rząd: об+Ms., natomiast w języku rosyjskim mamy regularnie: сожалеть+о+Ms. W punkcie 2. rekcja ukraińska i polska są zbieżne: *зацікавлений* – ‘який зацікавився чим-небудь’ (+N.), natomiast w języku rosyjskim występuje wyrażenie przyimkowe: *заинтересованы в работе* (в+Ms.). W punkcie 5. występują przykłady zdań z czasownikami ruchu, w których rzeczowniki oznaczające środki transportu zarówno w języku polskim, jak i ukraińskim występują w N. w dopełnieniu bezprzyimkowym: *їхати машиною; літати літаком* (їхати, літати+N.). Ukraińskie wyrażenie *їхати*

на машини uznaje się raczej za rusycyzm, od ros. *ехать на машине*. W języku rosyjskim występuje rząd miejscownikowy po przyimku *на*: *летать на самолете*.

4. Wnioski

Jak wynika z powyższych zestawień, studenci ukraińskojęzyczni popełniają wiele różnorodnych błędów w rekcji polskich czasowników, a błędy te wynikają głównie z wpływu ich L1. W przeważającej części mają zatem charakter transferowy. Jako takie stanowią jeden z najtrudniejszych elementów w nauczaniu gramatyki polskiej tej grupy odbiorców. Gdy mowa nie o przenoszeniu pojedynczych elementów z rodzimego systemu językowego, a o kalkowaniu sposobu połączenia wyrazów, wówczas mamy do czynienia z problemem głęboko zakorzenionym. Konstrukcje i struktury tkwią bowiem głębiej w świadomości uczącego się aniżeli końcówki, pojedyncze morfemy. Wymagają zatem od lektora celowanej pracy i zrozumienia, iż ten zmienia niejako sposób myślenia uczniów. Praca nad rekcją polskich czasowników powinna się zaczynać na jak najwcześniejszym etapie w grupach studentów władających językami z grupy wschodniosłowiańskiej. Już na poziomie A1 warto przy wprowadzaniu przyimków rządzących poszczególnymi przypadkami, zwracać uwagę studentów na to, iż przyimek *o* nie zawsze łączy się z Ms. (*myślę o*), ale także z B. (*proszę o*). Od poziomu A2 powinna się rozpocząć wyteżona praca nad dopełnieniami, polegająca w dużej mierze na dokonywaniu tłumaczeń, analizie błędów gramatycznych, porównywaniu struktur rodzimych z polskimi. To w dużej mierze praca analityczna, która pozwala studentom uzyskać namysł nad formą gramatyczną poszczególnych elementów językowych, z których składają się ich komunikaty.

Bibliografia

- Bąk, P. (1999), *Gramatyka języka polskiego. Zarys popularny*. Warszawa.
- Corder, S.P. (1967), *The Significance of Learners' Errors*, (w:) „IRAL” 5, 161–170.
- Corder, S.P. (1983), *Analiza błędu językowego*, tłum. E. Skweres (w:) J.P. Allen/ S.P. Corder/ A. Davies (red.), J. Rusiecki (red. wydania polskiego), Kurs edynburski językoznawstwa stosowanego. T. II. Techniki w językoznawstwie stosowanym. Warszawa, 116–131.
- Komorowska, H. (1975), *Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja*. Warszawa.
- Kononenko, I. (2012), *Українська та польська мови: Контрастивне дослідження. Язык український і польський: студіум контрастивне*. Warszawa.
- Krawczuk, A. (2011), *Leksykologia i kultura języka polskiego. T II. Kultura języka*. Kijów.
- Krzyszowski, T.P. (1979), *Interjęzyk i kontrastywna gramatyka generatywna*, (w:) F. Grucza (red.), *Polska myśl glottodydaktyczna 1945–1975. Wybór artykułów z zakresu glottodydaktyki ogólnej*. Warszawa, 586–596.
- Markowski, A. (2008), *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa.
- Selinker, L. (1973), *Interlanguage*, (w:) „IRAL” X/3, 209–231.